

Arkeologen Andreas Forsgrens tips till historieintresserade haningebor

Författaren, arkeologen Andreas Forsgren.

Hej Haningefolk!

Nyligen höll jag ett föredrag om forntiden i Tungelstatrakten. Efter föredraget fick jag frågan av en av åhörarna om jag inte kunde ge henne lite litteraturtips och annat att läsa avseende forntid och historia i Haninge-trakten. Jag skrev ihop ett mail till henne, där jag tipsade om en hel del matnyttigt i frågan. Jag kom då också på att jag kan posta inlägget här, så att alla kan få ta del av den mycket intressanta forntid och historiska tid som finns i Haninge kommun, med mängder av saker att se och göra. Allt för ofta hör man "Haha, här finns ingenting!" från folk som bor i Stockholms kranskommuner - helt enkelt för att många inte *vet* hur mycket som finns. Lite krasst så rör sig många mellan pendeltåget, hemmet, matbutiken och det lokala gymmet och missar den enormt intressanta kulturhistoria och den extremt stora mängd fornlämningar som finns i Stockholms kranskommuner.

Håll till godo med lite lästips! Och God Jul på er alla!

Fornsök

Först och främst: samtliga kända fornlämningar (och en del "övriga kulturhistoriska lämningar") i Sverige finns registrerade i Kulturmiljöregistret. På Riksantikvarieämbetets sida Fornsök har du hela kulturmiljöregistret på en karta där kan du zooma dig in och ut i vilket område i Sverige du vill, och klicka på de olika lämningar du ser för att läsa mer. Jag rekommenderar detta starkt, det är mycketintressant. Informationen om lämningarna är dock mycket kortfattat, torr, och saklig.

Detta då det främst är ett verktyg för arbetande inom branschen (och allmänt intresserade), och inte ett populärhistoriskt verktyg för att förkovra sig djupt inom

enskilda lämningar. Likväl så kan du hitta stenåldersboplatser, bronsåldersrösen, järnåldersgravfält, fornborgar, runstenar, ruiner och annat på kartan:

<https://app.raa.se/open/fornsok/>

Glimtar från Haningebygden

Vad gäller litteratur om Haninges svunna tider så finns det en uppsjö sådant. Jag kan också rekommendera att gå med i Haninge hembygds-gille, som är en mycket aktiv hembygdsförening som spänner över hela Haningebygdens fastland (Österhaninge socken och Västerhaninge socken). Flera områden har dock också egna hembygdsföreningar, såsom Muskö, Utö, Ornö, Dalarö och Gålö. Jag skrev nyligen en liten artikel till deras Haninge hembygds-gilles tidskrift - "Glimtar från Haningebygden" - som kommer ut fyra gånger per år. Den artikeln, om en forntida

vägsträckning i Tungelsta, kan du hitta här på min Academiaprofil:

https://www.academia.edu/53286566/Forntidsv%C3%A4gen_i_Tungelsta?fbclid=IwAR0ZaIQaTlj9Lz3sJeHKVmenrq6-JfnX6p0Vgui33A4pH78f_4rnu0gNtQU

Andreas Forsgren

Här hittar ni ett nästan komplett arkiv för Haninge hembygds-gilles skrift "Glimtar från Haningebygden". Det brukar väl vara i alla fall en artikel per nummer som behandlar forntiden. Sen är det ju såklart många artiklar om nyare tid också (1800-1900-tal).

Här kan du ladda ner samtliga nummer av tidskriften, i alla fall de mellan

1983-2016:

Glimtar, offentlig. 1983-2016 - Google Drive

Haninge kulturmiljöprogram

Sedan så kan jag också rekommendera Haninge kommuns nya kulturmiljöprogram, vilket kom bara för cirka två år sedan. Det var jag med och tog fram. Det innehåller dels lite kulturhistorisk översikt, och dels info om lite extra skyddsvärda kulturhistoriska områden som vi identifierade. Kulturmiljöprogrammet avser alla kulturmiljöer, från fornlämningar ända till 1900-talsbyggnader, så här ryms både gammalt och nytt.

Här är huvudsidan där ni kan läsa mer om arbetet med kulturmiljöprogrammet:

<https://www.haninge.se/bygga-bo-och-miljo/bygga-nytt-andra-eller-riva/kulturmiljo/kulturmiljoprogram/?fbclid=IwAR2vjyxt7lcBlBaDmB18JHYJQHbpuQj4ir55YSyJzJ4OcmXYkWLbxMtOr7k>

Om du scrollar ner på ovanstående sida så finns där länkar till dels den övergripande "Kulturhistorisk översikt" vi skrev, vilken behandlar hela Haninge kommun. Under det finns länkar till våra kulturmiljöinventeringar av de olika tätortsområdena i kommunen, med separata PDF:er för Tungelsta, Handen, Jordbro, Kymmendö, Muskö, Ornö, Vendelsö, Vendelsömalm, Västerhaninge, samt Utö. Kulturhistorisk översikt, hela Haninge kommun: <https://www.haninge.se/.../kulturhistorisk-oversikt...>

1980-talets kulturmiljöprogram

Det förra kulturmiljöprogrammet som innehåller massa områdesbeskrivningar över olika platser i Haninge:

Bratt, P. & Källman, R. 1980. Förslag till kulturmiljöprogram för Haninge kommun.

Fastlandet, Kulturhistoriska miljöer. Länsstyrelsen i Stockholms län, 1980:17.

Andra rapporter

Här hittar du också finfina sammanfattningar av bland annat forntida kulturmiljöer i Haningebygden:

Johansson, Å. 2000. Haninge kommun. Södermanland, Västerhaninge och Österhaninge socknar. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för

arkeologiska

undersökningar, UV Mitt, Rapport 2000:13, Arkeologisk förstudie. Stockholm.

Lundquist, B. 1997. Tungelsta. Historia och kulturhistoria. En undersökning av

Tungelstas kulturhistoriska miljöer och Tungelsta historia för Haninge Kommun 1997.

Bronsåldern i Haninge kommun

Den duktige och framlidne arkeologen och Sorundabon Roger Wikell skrev år 1989 en sammanfattning av Haninge kommuns utveckling under bronsåldern. Den är översiktlig och har några år på nacken, men mycket stämmer bra än idag:

Wikell, R. 1989. Bronsåldern. Bygdens etablering. Haninge

Järnåldern i Haninge kommun

Den mycket respekterade arkeologen Björn Ambrosiani skrev år 1991 en sammanfattning av Haninge kommuns utveckling under järnåldern. Den är översiktlig och har några år på nacken, men mycket stämmer bra än idag:

Ambrosiani, B. 1991. Järnåldern: Bygden växer fram. I: Haninges historia. Haninge

Runstenar i Haninge kommun

Haningeprofilen Harry Runqvist skrev år 1975 "Runinskrifter i Haninge". Det finns

omkring 35 kända runristningar i Haninge kommun, inklusive några försvunna. Efteratt han skrev denna har det tillkommit ett par nyfynd, bland annat en runsten i Småhamra och en runristad häll i Tungelsta, men denna ger en god översikt trots

det:

<http://privat.bahnhof.se/wb736562/Runnor/Runinskrifter.pdf>

Haninge kommun

Kommunen har lite info om allehanda kulturmiljöer här, bland annat det fantastiska Årsta slott, Dalarö skeppsvraksområde, Jordbrogravfältet samt hembygdsmuseer:

<https://www.haninge.se/uppleva-och-gora/besok-och-upplev-haninge/sevardheter/>

?fbclid=IwAR3yeH8CnTproB4X-4bsGPae3N5DLwihQLxgt2v-l3Lj-16FTEWd9KnymNk

Det finns också ett par skyltade kulturstigar i Haninge kommun, vilka passerar intressanta fornlämningar. Bland annat vid Årsta slott och på Gålö. Kommunen har

tagit fram kartor över dessa:

https://www.haninge.se/uppleva-och-gora/besok-och-upplev-haninge/sevardheter/kulturstigar/?fbclid=IwAR0y0Qg1PPg1CIwFT1UHkuf9KMF00x9PUqIpq1-YZa3vUmplUmsGE_apaHI

En cykelkarta som kommunen tog fram år 2015 innehåller en hel del besöksmål, innefattande fornlämningar:

https://www.haninge.se/siteassets/uppleva-och-gora/turism/cykelkarta_2015_web.pdf?fbclid=IwAR0qADDvznqNAXhVqv2zAGF-xdZLtm4ybfC5ZBXKhcnrt_OMyx_9pZ9_La4

Man kan också följa Haninge kultur på Facebook. Det är kommunens sida där de informerar och tipsar om såväl platser som evenemang - även forntidsanknyttet sådant.

Mer

Det finns så mycket i Haninge!

- Jordbrogravfältet är ett av Nordens absolut största järnåldersgravfält med omkring 800 registrerade gravar från mellan ca 500 f.Kr - 500 e.Kr. Fantastiskt vackert. Ligger mellan Västerhaninge och Jordbro (gångavstånd från båda områdena).

Parkeringsplats finns på Jordbrosidan.

- Söderby gravfält, strax norr om ICA Maxi, är ett finfint gravfält med omkring 100 gravar från framför allt vendeltiden-vikingatiden (ca 550-1050 e.Kr.). Sköts om fint av kommunen.

- I Haninge kommun finns cirka 35 vikingatida runstenar och grannkommunen Nynäshamn har väl omkring 40. De flesta är skyltade.

- I Haninge kommun ligger också det vackra Härke slott, öppet för besök. I närheten där finns också den medeltida pampiga slottsruinen Hammersthus (dock på andra sidan kommungränsen mot Nynäshamn). Utanför slottet finns en vikingatida runsten. "Bakom" slottet ned mot vattnet på den lilla halvön, finns en jättevacker vandringsled som är skyltad med information om både naturmiljöer och kulturmiljöer.

- Årsta slott får förstås inte heller glömmas bort. Nuvarande pampiga byggnad är från 1660-tal, men slottet och gården har betydligt äldre anor än så. Där finns också kulturstigen Årsta slottsstig, som passerar bland annat gravfält från järnålder-vikingatid och andra forntida miljöer. Utanför slottet finns kommunens största vikingatida runsten.

- Österhaninge kyrka är en vacker gråstenskyrka från tidig medeltid, 1100/1200-talet.

Även Västerhaninge kyrka har anor från tidig medeltid, men den brann på 1800-talet och byggdes då om.

- På Sanda gård hittar du närodlat till salu, och inte långt från den gården ligger ovan nämnda Österhaninge medeltida kyrka. Bakom Sanda gård står en runsten (ditflyttad, ej originalplacering).

- Tyresta by i Tyrestaskogen är mycket vackert med urskog och flera vikingatida gravhögar och en runristning i fast berghäll. Café finns.

- Ut mot kusten ligger Dalarö med vackra trähus från 1800-tal och tidigt 1900-tal. Även fästningen Dalarö skans är värd ett besök (båt krävs).

- De tre stora öarna Muskö, Utö och Ornö hör alla till Haninge kommun och är väl värda besök. Ornö tar du dig till med färja från Dalarö, till Muskö via tunnel. På Utö får man klara sig utan bil, dit går färja från Årsta. Utö har sin fantastiska gruvby och ett litet vikingatida gravfält. Ornö har bronsålderslämningar och den fina Sundby gård. Muskö har Grytholmens friluftsmuseum och Arbottna herrgård.

- Mycket fina havsbad finns vid Schweizerbadet i Dalarö, vid Årsta havsbad, Östnora camping och Gålö havsbad. Fint insjöbad finns i sjön Rudan i Handen och i Lycksjön i Vendelsö. Även södra Drevvikens badplatser vid t.ex. Krokodilbadet och

Norrbybadet kan rekommenderas.

- På Gålö (idag en halvö, lätt att ta sig till) finns flera intressanta jättegrytor (naturformationer) och Stegeholms gård med gårdsförsäljning och café, samt en skyltad kulturstig som passerar flera fornlämningar.
- På lilla Kymendö norr om Ornö utspelar sig Strindbergs roman "Hemsöborna", där de brukar "göra något" av detta varje år.
- Haninge hembygdsförening är mycket aktiva med massa föredrag om bygden och annat kul.
- Hanveden och Tyresta är båda urskogar med fina promenadstråk och svampplockning. I Hanveden finns Tornberget, Södertörns högsta punkt (111 m) med fin utsikt från ett utsiktstorn. Bra svampskogar också.
- Sveriges äldsta ännu existerande hamburgerrestaurang Vegabaren, vilket som namnet antyder ligger i Vega. Goda burgare!
- Hockeylaget Haninge Anchors och fotbollslaget IFK Haninge spelar båda i division två i sina respektive serier, och är klart värda att gå och titta på och stödja.

LYCKA TILL!